

АНЫЯКТАР ДАГДЫНЫКЧЫЗЫ — ХУНДУЛУГ АТ

КОМСОМОЛЧУ СААНЧЫЛАР КӨВҮДЭЭР

О. СЕРЕНМАА, «Найраал» совхозтун саанчысы.

1966 чыла Улуг-Хемнің Урбун сөс чыл школазын дооскаш-ла, дуалаакчы кадарчы аларган мен. Чээрби беште турган, күч-ажылчы намырамын сөс чыл чедер бергяйге өөрүсө артам чок. Ол сөс чылдык соому чартым Урбун сүт-баран фермазынга саанчылы эрттирдим.

Бир катан фермада партия бодууну организатору, хоочун саанчы Анастасия Кенден (мени саанчыны мергежилдиге өөрөткө кижидир сен, аныяктар дагыныкчымы болуп көрөм деп мындыг. Мүңчү чү деп-ла, харылаар айны ташпай барганымны эскерип кааш, ол таймыбырады.

— Бирээде дорт чыл саанчыла дуржулагы-дыр сен. Ийде, эртенги четир-дир: тохионуң бот-өөрөлдөгө-биле кепир чылды доор-дир сен. Улте, мергежилди белгитер, муракчыларын одурууда турар. А сөнү хүлээлгө болза, аныяк саанчыла дегинип алган, ону мергежилге чаңчыктары.

Ынчангаш аныяктар дагыныкчымы аларым. Оон бээр үр үе эртпез, иччала-даа партия-чи хүлээлгемни багай эвес күүсөдир чор мен.

Соому чылдары сүт-баран фермазынга ажилдаар күлээлди аныяктар эвээжэи, иччангаш фермадагы аныяктарын дагыныч алган кижилер шимчээшкенин ипересидир мерде чоп. Аныяктар-биле эки ажилдаар болза, Моон-Хемникте Лорун фермазы шыкан бедик коргузгалары бава чедип ап болуп бис. Бисте комсомол бодууну ууртукчу Гала Суван, ферма эргелекчи Дамба-Хуурак Мемүк, комсомолду активчилер Биче-Уруг Дырапан, Зоя Чучуниаа дээш ажилдыга кызымакчылар хой.

Мүңчү партияны даалган — фермада культура-массалык ажилды экидилер. Оң дей-нешиден күш-ажылдык бодуручлугу, коллективни турасоруу болган планын оңалгаларын күүсөдир улуг камаарытталы. Кызыл-бууру-вусту чутайлап, дегин, саанчтап алган бис. Хуралады болган зооветеринарлар айна эрттирил эгелдизис. Моон сонгаар кошорт белеткен, яны-бүрү кезээлерин болган, номчула конференцияларын организастар бис. Ынчан аныяктар бистин фермавыска көвүдээр деп болан турар бис.

ДУЗАЛААРЫ ӨӨРҮНЧҮГ

И. ЛАМАЗАН, машинист. 1966 чыла «Тыва даг-дугу» комбинатта арылга фабрика-комбинат үрүмкел-арылаар комплексинде машиначылап эгелдизис мен. Оон бээр иччал-ла үр үе эртпез, иччала-даа өөрүм мени дуржулагы аныякчыларын сайыга киирип турар аларым. Ынчангаш чаа ажилдап чорур машинисттерге арга-сөмү кадим турар мен.

Аныяктар дагыныкчыларын чыжындап, хоочуннарын сөн-оңалындап элден күүсөдир билеп алдым. Оларны керек кырында аныяктарын кылар мен. Эн баштай маңа ажилдап келген, ажилдык үр-шын беши орта бөлбөс турдум. Ынчан менээ хоочуну улуг дуузын көрүскөн. Ам бодууну аныяктарга дуа чедиритер аларганым өөрүнчү-дүр.

А ЖЫК ТЫГ ЧЫЫШ

Коммунизм аныяктар тургузар. Ындыг болганда оларны бедик идеяг болган коммунизмге бердинген бодурунчу Бүзүңга, күш-ажылды болган нитиниң хэрэн коммунист эбу-биле көөрүңе кижилериңиң чугула айтырларын бэрээ. Бо айтырмы улам ханы өөрөн көөрү-биле болган аңа хамаарышкан дуржулагы солчуру-биле республиканың барын талааи районнарын аныяктар дагыныкчыларын Ак-Доурак хоорайга чоокта чаа чыжы болган. Олар Бай-Тайга, Улуг-Хем, Барым-Хемчик, Чоон-Хемчик районнарын, Ак-Доурактын дагыныкчылары аңа келгизди. Республиканың чуртакчы чоңуңу хой кезин ыла. Ынчангаш аныяктар болган дагыныкчылар бава эвээш эвес.

Аныяктар дагыныкчылары боттарының чыжының лекциялар динип, дуржулаа солчу, аныякты күүсөдир билеп алганлар. Ылаңгыс ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары аңа Салчак «ВЛКСМ-ниң XVII съездин аныяктарын комму-

нист кижизидилгениң солчуларын дугадында» деп лекциялар аныяктар кижизидилгениң амгы үе-чаада чугулазын болган ону амма-ралга боттардырарын аргаларын тоңдай айткан. Партияның XXIV съездиниң шитирлерин, ВЛКСМ-ниң XVII съездинге СЭКП ТК-ның чедирген байырын, аңа эш Л. И. Брежневтиң чугазын болган өскө-даа документаларын кижизидилге ажилдыга уаурулга болдуларын ол сүмөлдө.

Кызыла күрүсүн башкы институтун башкызы Ш. Куулар «Күш-ажылчы кижизидилгениң психологту үндесир» деп лекцияны номчан. Кижиниң өзүдөзүңе күш-ажылды салдарын болган ролу, күш-ажылчы кижизидилгениң яны-бүрү хевирлерин болган аргаларын аныяктар дагыныкчылары оон билеп алганлар.

Ак-Доуракта профессионал-техникти үндесир директору, Ак-Доурак хоорайны дагыныкчылар Фвусалың даргазы Галина Кришкыа, «Чыраа-Бажы» совхозтун хойжуу, Социалист Күш-ажылчы Моңгуш Чола, Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозтун Чаңгыс-Теректе комсомолу-аныяктарын хойжу бригаданың бригадир О. Өлзей-оол, Кызыл-Мажалыкта тууубу заводунда бригадир В. Трунина болган оон-даа өскө дагыныкчылар сөс ап, дуржулаа солуканнар.

«Тыва даг-дугу» комбинаттың парткомунуң инструктору Д. Олай-оолдун комбинаттың амгы болган келер үезиниң дугайында чугазын аажок солду болган. Аныяктар дагыныкчылары даг-дугун канчаар казып турарын, аргалаа фабрика-комбинат амын болган хоорайны хогжулазын солчуурап көргөн.

Аныяктары дагыныч алган күш-ажылчы, чараа аажы-чаңга кижилер шимчээшкенин бистин республикада нестерей апарган. Ону барын районнарын дагыныкчыларының бо чыжы бадыткап турар. Ынчангаш чымыш кирканыларын чамдымынга сөстөн берээ.

«Чыраа-Бажы» совхозтун хойжуу, Социалист Күш-ажылчы Моңгуш Чола, Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозтун Чаңгыс-Теректе комсомолу-аныяктарын хойжу бригаданың бригадир О. Өлзей-оол, Кызыл-Мажалыкта тууубу заводунда бригадир В. Трунина болган оон-даа өскө дагыныкчылар сөс ап, дуржулаа солуканнар.

«Тыва даг-дугу» комбинаттың парткомунуң инструктору Д. Олай-оолдун комбинаттың амгы болган келер үезиниң дугайында чугазын аажок солду болган. Аныяктар дагыныкчылары даг-дугун канчаар казып турарын, аргалаа фабрика-комбинат амын болган хоорайны хогжулазын солчуурап көргөн.

Аныяктары дагыныч алган күш-ажылчы, чараа аажы-чаңга кижилер шимчээшкенин бистин республикада нестерей апарган. Ону барын районнарын дагыныкчыларының бо чыжы бадыткап турар. Ынчангаш чымыш кирканыларын чамдымынга сөстөн берээ.

Аныяк малчыларын хоочун малчыларга даандырып турар аларганым соонда керек өскөргөткөн. Ам бригаданың чээрби хире аныяктар бар. Олардан Алдина Саа, Куенмаа Боржак болган өскөлдө ажилды кызылаан, мергежилге бердингенин көргүдө дуулаа туралар база бар. Бо дээрге, колхозта партия организастынын, хоочун хойжун аныяктарын хой ажылчы аныяктарын эвээшкен шимчээшкенин херечизи-дир.

Мен бодум Чаңгыс-Теректин №1 хойжу бригаданың оң чыл дуржулаа уаурун келдим. Баштайгы үеде аныяктар биске эвээш турган болган чыл чедип-не хойн хүлээлгем чоруй баар турган.

Бижикти-Хая сүт-баран фермазын аныяк саанчыларын бодурунчу мергежилге өөрдип, кижизидип турар. Саргылаан ТАМДЫН-ООЛ — Ак-Доуракта башкы, Социалист Күш-ажылчы Маалдыры, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаты, Ак-Доурак хоорайда дагыныкчылар чөвүлдезин өскөтүңү.

О. ОНДАРНЫҢ ФОТОЗУ.

САЛГАКЧЫЛАР БҮЗҮРЕЛДИГ

О. ӨЛЗЕЙ-ООЛ, «Мурнакчы» колхозта бригадир.

Бистин Бай-Тайганың «Мурнакчы» колхозунуң малы хой. Бохотунуң орулазын хой нуруузу, харын оон, иччалгы хой амындын кирер. Ынчангаш хойжунуң мурнакчы арга-дуржулаагы нестерейдир, оларны мергежилге бедирерче, амыдырал-чуртталгазын ажикидериче, оларга ажилдаарына таарымчалык байдаларын тургузарыңе колхоз баштаар чери, ында партия болган комсомол организастары үргүдү сагыш салып келген.

Тывага хой амынды улам инай хогжудер талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң Х пленумунуң шитирин бистин малчыларын күүсөдир дээш

шудуругу ажилдап турар. Соому үеде элден хой аныяктар хой амынды шимчээшкенин 1973 чыла ортумак школа дооскан оолдар болган кыстар ийн эвөө бодун алган ажилдап турар. Бо чылдын доозукчуларын ала-незигде дуулаа туралар база бар. Бо дээрге, колхозта партия организастынын, хоочун хойжун аныяктарын хой ажылчы аныяктарын эвээшкен шимчээшкенин херечизи-дир.

Мен бодум Чаңгыс-Теректин №1 хойжу бригаданың оң чыл дуржулаа уаурун келдим. Баштайгы үеде аныяктар биске эвээш турган болган чыл чедип-не хойн хүлээлгем чоруй баар турган.

ЧУРУКТА: (оң талазыдан) Деспин ДУКТЕН-ООЛ — «Тыва даг-дугу» комбинатта профессионал ажилчы комбинаттың даргазы, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаты. Комбинатта ажилчы аныяктары ажикидериче илдеп-келген ирешинишкен, дагыныкчы хүлээлгени үегерип күүсөдир турар. Лидия ОЮН — «Шеклээр» совхозтун саанчысы, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаты. Бижикти-Хая сүт-баран фермазын аныяк саанчыларын бодурунчу мергежилге өөрдип, кижизидип турар. Саргылаан ТАМДЫН-ООЛ — Ак-Доуракта башкы, Социалист Күш-ажылчы Маалдыры, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаты, Ак-Доурак хоорайда дагыныкчылар чөвүлдезин өскөтүңү. О. ОНДАРНЫҢ ФОТОЗУ.

Ажылчын аңгыда чаа магалыг шимчээшкени — аныяк ажылчыларны дагдыныч алыры деп шимчээшкенин төрүттүңген. Дагдыныкчылар дээрге — бедик мергежилдиг, амыдыралчы байладуржулгалыг хоочун кадрлар-дыр, оларны харын-даа талантылыг педагогтар деп чугаалап болур мен. Олар аныяктарны күш-ажылга хандыкшылдыг чаагай сөткис, улуг күзел-биле өөредип, алдарлыг ажылчын аңгынык маадырылыг чаңчылдарынга кижизидип турар.

«ВЛКСМ-ниң XVII съездинге СЭКП ТК-ның Чидгени секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында).

АЖЫЛ-ИШ АЛДАРГА ЧЕДИРЕР

М. ЧОЛА, «Чыраа-Бажы» совхозтун хойжуу, Социалист Күш-ажылчы Маалдыры.

ВЛКСМ Төп Комитеди бодук хоочуннарын, бистерин «Аныяктар дагыныкчысы» деп хөрөк демдээ-биле шаңлаан. Аныяктар кижизидилгениң киржилгенин Ленинги комсомол иччаар үгөдөш. Дагдыныкчы хүлээлгемни моон солгаар-даа алдарымы-биле күүсөдир мен.

Чамдык улус уруг-дарын бичижинден-не ажылга өөредип, кижизидип өгөлөөр. А өскөлдөри мындыг эвес, харын, кады аргалаан турар. Кымның ажи-тоду мерге, чалаа болган аргачы болу бээр моон илден. «Эмдик алт эзерин каар, тек кижини теге «кадыр» деп, уаурун чугазын оңу бадыткап турар. Ынчангаш аныяктары элэди, бичи чылдарында-на төлөттип кылдыр кижизиткен тууду-на, бистин салтакчыларымыс төлөтпө болур.

Мал амындыга чээрби беш чыл бодум. Ол үезин дуржулаа өгөлөриң бо мергежилдиг хой-хөй аныяктарын чаңчыктарып, чаңгы-сөүм берип, арга-дуржулааг дамчытты. Оларның аразында мурнакчылар-даа хөй, коммунисттер-даа бар. Анаа өөрүсө артам чок.

Кижилерин аажы-чаны аны-аныг. Кижизидилгениң яны-бүрү аргаларын оңу барымдаалап ажылдары чугула. Моон-биле чергелештир хой-хөй өөреникчилерин болган сургууларын өөредип, гезин ара каап турарын чугаалаар аарты эвес. Ада-не уругларын аки кижизиткен болза, ичдыг чүве турба-ла болбай. Бо чижектерин чааладырыга комсомолдулар көсү черин өлөөр ужуруту. Ын-

Мүңчү үе-чегериниң кижилер аныядаа арга ичпес, таапкы тиртпас, төлөтпө чорраан. Оор-сук, олоок-теңе деп чүве-даа чок боор чүве.

Кижизидилге өг-бүлөдө, ада-неден улуг хамааржыр.

МЕРГЕЖИЛДИ- АНЫЯКТАРГА

Т. САМБУУ, «Тыва даг-дугу» комбинаттың лаборантысы.

Төп бодуруга лабораторияны ажылы харысалгалыг, нарын болган берге. Анаа чугу тускай курусту эрткен болган мергежилди бичы-биле шимчээдир алган лаборантылар ажилдап болур. Чүге дээрге, даг-дугунуң хо-лумаан илдериди, оон сортуң тодардыры мынды-ла белен эвес.

Мен 1970 чыла лаборантын тускай курусту доостум. Оон маңа ажилдай бээрим, Төп бодуруга лабораторияны начальниги Тамара Иосифовна Ильина мээң дагыныкчыларым улам ханы шимчээдир, тускай ажилдаар арганы илап-ла чедип алдым. Мени мээң дагыныкчы хөй-шити ажилдыга а-

тивчи кылдыр база чаңчыктарган. Тамара Иосифовна четтиргеними илдериди чорур ужурум ол.

Төп бодуруга лабораториянда ам 18 кижин өөрөтүп турар. Оларны Анна Аюкитина, Любовь Хоменко, Людмила Спелыкина, Лидия Беспалова, Екатерина Агева болган өскө-даа хоочуннар-биле кады дагыныч алган кижизидип турар бис. Шимчээдир алган мергежилдиг аныяктарга дамчыдып берип турган оларны чараа аажы-чаныг, культуру кижилер кылып ап шыдаар бис.

Кым-бир кижин чүрүм үрэн аам багай ажилдаан болза, ону бригада хуралыга (коллективтиг кижизидилгеге) көөрүңү мурунда бодум баштай оон-биле чугаалаа бодум турар мен.

Бистин бригаданда ажилдан озадылар, чүрүм үрөөр чоруктар кончут эвээжэи, күш-ажылдык бодуручулугу беден. Оон уламында Хандагайтынни орук-туугу участогунушка кварталдын түнелинде республиканын орук-туугу участогунуң аразында шитчир Нызыл тутун база СЭКП райкомунуң болган райкүтөомунуң бодуругелер аразында шитчир Кызыл тутун чаалап алган.

ШИМЧЭЭШКИНИҢ АЧЫЗЫ

В. ТРУНИНА, Кызыл-Мажалыктың тууубу заводунда бригадир.

Бистин коллективизис — комсомолу-аныяктарын бодуруп турар. Бригадада 23 кижиниң барык-ла дөң кезин комсомолчулар, өскөзи аныяктар болганда олар-биле кады ажилдаары холгуд. Маңаа кол ролду аныяктарын дагыныч алган кижилер шимчээшкени ойнаан.

Мен 1970 чыла лаборантын тускай курусту доостум. Оон маңа ажилдай бээрим, Төп бодуруга лабораторияны начальниги Тамара Иосифовна Ильина мээң дагыныкчыларым улам ханы шимчээдир, тускай ажилдаар арганы илап-ла чедип алдым. Мени мээң дагыныкчы хөй-шити ажилдыга а-

риштин мурунку одуруунче кирген. Успун Демир-оол бистин бригаданың келгенде күш-ажылдык сагыла-чүрүмун сүгүлэ, эш-өөрүн хүндүлөөсө, аргалаар кижилериниң бирээни турган. Ону — ажикидерин дагыныч алган, оң өг-бүлө-зи-биле харылазын тууду, четистерин чоруту чаалакчынымыс соонда, ол муракчыларын одуруунга кирген. Эрткен күзүн Демир-оол «Найрал» демир-орду-биле аян-чорук кылдыр халас путевка-биле шаңнаган.

Орук-туугу участогунун эки ажилы Борис Донгай, Сергей Бириний, Михаил Донгай шыкан бистин бригаданың өскө-даа кижизидилгени күш-ажылчы улуг дээрин билдирер. Бо чылдын аламын аразында үш кижин СЭКП кижизидилгени келдирип кирген, үш кижин «Беш чылдын шимчээшкени» деп хөрөк демдээ-биле шаңнаган. Бодум база «Алдар» орденин үшкү чегеринге, ТАР-ны Күш-ажыл орденине болган алды медалдарга неместир «Аныяктар дагыныкчысы» деп, ВЛКСМ Төп Комитетиниң хөрөк демдээ алдым.

Ийн чыл мурунда маңа байдал өскө турган. Ажил шажы үзөр, хой-нитиниң чүрүмү үрээр, арга-ларыга хандыкчылар аныяктар бо-ла таварышкылар. Ону элдер дээш эвээш эвес күштү үндүргөн бис. Кижин бүрүрү-биле чугаалажып турган, аныяктарын хоочуннарга бичылгап турду-вус. Мергежилге, күш-ажылга болган чараа аажы-чаны иччаар кижизидип көөрүңүсө, мурунда ай планын бешти күүсөдир шыдаалып турган бригаданың социалист чарыштын мурунку одуруунче кирген.

Стора Ооржактын аваз чок, авазы аргалаар. Ол чамдык хөй аразыңе кирбес, чаксаанзыраар, ажилдыга кыспас турган. Оң-биле хой удаа чугаалажып, чаңгы-сөүм берип, арга-дуржулааг дамчыткан мен. Стора база-ла үлөгөриг ажылчыларын бичижип апарган. Август айда халас путевка-биле Болгария чорашып, айда бодурун чээрби харлааным демделдиз. Ол комсомолду-аныяктар бригаданың комсомол өг организастынын секретарына ийн чыл улаштыр сонгуккан: мээң дуулаакчыларымнын болган бригаданың уауручуларынык бирээни. Стора ам СЭКП кижизидилгени келдирип кирерине белеткенип турар.

Бистин бригаданың ажил шажы үзөр, хой-нитиниң чүрүмү үрээр, аргаже хандыкшыр таварышталар чиккен. Коллектив найыраалдыг Ажил-ипке-даа, амыдырал-чуртталга-даа бригада кижизидилгениң бот-боттарында дуулаажымы болган деткижер дүрүм болган. Бо бүгү чедип-кич — аныяктарын дагыныч алган кижилер шимчээшкениниң ачызы.

Бригада кижизидилгенин чамдыктын Туп-Кулак Донгай шыкан хоочун ажилчылар хүлээлгени алган кижизидип турар. Ынчангаш чедип-кичине-ривистин бир кол чамдык аныяктарын үргүдү өөредип база кижизидип турарымыста.

ПАРТИЙЖИ ХҮЛЭЭЛГЕМ

Н. КАЛДАР-ООЛ, «Бай-Тал» совхозтун хойжуу.

Амгы үезин аныяктарын чараа аажы-чаны, күш-ажылга кижизидер, мергежилге хандыкчылар, арга-дуржулаагы дамчыдып бээр бистин партияжи хүлээлгемни болгай. Бай-Тайгада «Бай-Тал» совхозтун хоочун малчыларын бирээни боорумга, солостун партия организастынын соому чылдарда аныяк малчыларын мээң хүлээди, оларны өөредирин даандырып келди.

Донгай Ногай-оол биле Хертек Кара-кис оларын иччаар дагыныч алдым. Оларны чала-ла мал кадарын кирген үези ол чүве. Арга-дуржулаага чок, ажилдык үтүшүңи-да орта билбес турган. Оларга хойну канчаар кадарарын, кагааны канчаар кургап тургузарын, өлт-сигенин ыла-лып, хойну нестерейг аарыларын болган оларны канчаар эмиерин тайызырлап, чагып, сурган, чамдыкта чүңү канчаар кылдырын көргүдү берип турдум. Ол алдарга оң хонок дуржулаада бирден эвээш

эвес чедерим адып турган. Барган санында, ажил-шетен аңгыда, келден девискэриң болган өг-ораны, кажаа-хораны арга тургузарында эгелдеш алыга келген кижилерни канчаар хүлээп аларында чедир арга-сүменин бээрим чаңчы апарган.

Мээң дагыныч алган кижизиткен ол аныяктарым ам совхозта муракчылар болу бергенин. Кара-кис Кара-кис Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутатына сонгуккан. Ол өг-бүлө бо чылдын төрүрү чүе өшкү өнааштар 105 анайын доунуруп алган. Ногай-оол сугларың көргүдү

Совхозта партия организастынын мээң баштай ийн өг-бүлени хөй ажилдыга өөредирин-биле даандырган. Павел Парад биле Кара-оол Кара-кис

«Тыва туугу» тресте аныяктар дагыныкчыларынык саны 40 аныяк, Хову-сында 49 дагыныкчынык 8-и — комсомолчу аныяктар коллективтериниң уаурутчулары.

Мээң дагыныч алган кижизиткен ол аныяктарым ам совхозта муракчылар болу бергенин. Кара-кис Кара-кис Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутатына сонгуккан. Ол өг-бүлө бо чылдын төрүрү чүе өшкү өнааштар 105 анайын доунуруп алган. Ногай-оол сугларың көргүдү

Мээң кижизиткен малчыларымнын бирээни ам боду дагыныкчы апарган. Ол барыны талааи районнарын Ак-Доурак хоорайга болган дагыныкчылар следунга мээң биле кады келди.

ФАКТЫЛАР, САНААР

Аныяктарын дагыныч алган кижилер шимчээшкенин оң чыл мурунда Ленинградта эгелдиз. Ынчангаш Ленинградтың «Электросила» деп каттыкшылынында слесарь-электриктер бригадир Степан Степанович Витченонуң дагыныкчылардан баштайгы Социалист Күш-ажылдык Маалдыры болган даярылга эвес. Аныяк амылчыларны бодурунчу мергежилдиге өөредип болган чараа аажы-чаныг кижизиде талазы-биле ол найыгачтык түңкелдерин чедип алган.

Фрунзе аттыг колхозтун бригадир Павел Никитович Печенинги, Магнитогорскиниң металлургия комбинатын хоочун Алексей Леонтьевни Шатилинге ты-выскан.

1973 чылдын планын оңалдаларын 19 миллион амык аныяктар хуусаа бетинде амык күүсөдир турган болза, бо чылдыч эгелдиз-ле тоску беш чылдын планын бүрүрү-биле доозупкан оолдарын болган кыстарың саны 73 муң, а ыңдыг комсомолчу-аныяктар коллективтериниң саны 3182 четкен. Комсомолчу аныяктар коллективтериниң 151 уауручуларында Социалист Күш-ажылдык Маалдыры атты тывыскан. Олар шупту дагыныкчылар.

а хөй амылчы — 86. Аныяктар дагыныкчылары ортумак школаларын бо чылгы 46 доозукчуларын хойжуңу мергежилдиге өөредип турар. Ада-иесинде дуулаажы надарчылап турар доозучулар бава эвээш эвес.

1973 чылдын планын оңалдаларын 19 миллион амык аныяктар хуусаа бетинде амык күүсөдир турган болза, бо чылдыч эгелдиз-ле тоску беш чылдын планын бүрүрү-биле доозупкан оолдарын болган кыстарың саны 73 муң, а ыңдыг комсомолчу-аныяктар коллективтериниң саны 3182 четкен. Комсомолчу аныяктар коллективтериниң 151 уауручуларында Социалист Күш-ажылдык Маалдыры атты тывыскан. Олар шупту дагыныкчылар.

Семипалатинск областың комсомол организастынын ортумак школаларын доозучуларын 137 комсомолчу хойжу бригадаларын тургускан. Ында 1360 оолдар болган кыстар хоочуннарын уаурутула-биле 360 муң хойну ажаап турар.

Дагыныкчылар аныяктарын эртен чедип алырыңа улуг дуузын көргүдү турар. Оларнык ачызында 1250 кижин бо чылдын чаа мергежилди шимчээдир алган, 2100 кижин мергежилди бедиткен.

Мал ажил-агылында 150 дагыныкчы бар. Оларнык 18-и — комсомолчу аныяктарын хойжу бригадаларын уаурутчулары, с 36-зы — сүт-баран фермаларын эргелекчилери. Бо чылдын төс айларының дуржулаа мэл амылчынык 245 аныяктар үнгөн.

«Тыва туугу» тресте аныяктар дагыныкчыларынык саны 40 аныяк, Хову-сында 49 дагыныкчынык 8-и — комсомолчу аныяктар коллективтериниң уаурутчулары.

Тываның 10 дагыныкчызы ВЛКСМ Төп Комитетиниң «Аныяктар дагыныкчысы» деп хөрөк демдээ-биле шаңнаткан.

Турачушпес Кижжи

(Эгезин № 280 «Шында».)

Мурунда тыя эки турмуштардын эртеги дайымы орунун дугайында божиттыгы кой одуруулары катталган, маадричтерин сактышымынга дайымы допчулаптай.

— Хамык умур оорудан да бергенге чүе — деп, Монгуш Кананович бодунун дугайында узун топтогу тыя каар мурунда, үстүндө айтырыгы тарым кылдыр чууаалайдыр.

...Тынадан барган оодар, кыстар Рознону хосташкан, Дубоже шаап халдан кырд деп турда, оларын Төрөнү туртуу чыныгы деп дууага солдаттар аралында динчаны берген. Билген Докитин узуг лейтенант Соколяктын аэродонга барган. Совет Эмелинин мында кызыгарында фантисстерин үндүр сыйынарынын кырында келген. Кызыл Шериг дайымын «майым баям», мырты сүрүн орган тууду ойбу ол. А тыя арттарыны толуктекерин фантисстерин дучууауна чедир узуткажырына белеп турган. Алтындан өзгөчө өзгөчө офицер Оолак

Бис дээр сясери

Айымактык шак мында таварылгаларын херек кырында көргөн ол дайымы Дубожадан кийи нин ууда хайымыга үгелди, даалганы эрестиг күөсөдү, үшкү ууда чорааш, бадыланган. Бичан акы-дуума Польшанын кызыгарына кире бергенер.

— Тос хонук үзе кирдирген бис. Бичин сугарымыс ан-вас-аа, аиа соруп аар. Бура паваның барааны көстү турар. Хемини ния сенин кешкеши, үзе кирдирген болган кийи-аа, бээр-аа баар арга-жок. Ол-аа, бо-аа тала үгер-бооар-биле бот-боттарын чула удажымы турупкан — шеригерини дамы-биле үгер-боо белектей эгелзели!

Ийет, шак-ла мичин, баштар кыры-биле оыктар сымгалыдыр жуугун эртин турда, ол дорт совет дайымы (узуг лейтенант бурат командир-биле) ол чарыкта ол точкыларын санап, соонда оортуке калдыр бер арга-биле дамчылар деп тис-оралдыкан. Командир тавар дайымын кайтырган. Эрикке кире халыар деп чыккан Докитинге өк дээшкен. Холуна олк дээр-аа 200 метр манай бергини бозу бил-беле, өөрүнге чедир маңпан чор-ла олардан 10-15 метр хире черге снрарга кээп чыгып-таны ол эки билер, ол дээрге бо чарыкта совет шеригерин бооларга, аар дүшкө снрар. Дээр-дээр оң кырында келген мышак болган. Ол-а!

— Бисти снрарга хоме дүшкө деп санаан өөрүсү шаап халдан тур, мейзе таварышкан тып алган хире чорааш. Ону орта айтырып, тодарарды киж бар эвес, биске келерим-ге-ле снраргаар, оык-челек

шыгаар складтар турган хире чер шитине узуг биресинил кээр, биресе бикмистей бээр, та чеме мичаар чыдып келген киж мен! та чеме гоститал кезең мен! Чоогум-да тыя киж бар ирги бе дээш, дыягезини оралажып көргөн мен, эмчилер чопшээр боор бе! — деп, мейзе-биле белектейн ол оон-моот оле-рин келген бажини, дугун суйбай тукулааш, напироду ханы сорубаша, тавар чу-гаалап олар.

Ону Коврон хоройга эккелгенде, ам мүн-не чууаалажы-рып көшээрди каан. Эмчилердин дикрады ону шуут кай-таткан: тыя оор чанга-ла чыл чедер чоошчулаа, а ону өлгөн дээш дамыдан шуут үндүр бижип каалкан болган.

— Дирт кижини өлгөн дээрге хораны-ла конууг чораш! Орустан орта билир болза, база чү дээр эр-тик! Ат-сыым адарымыга-ла бүүрөсө, балебс болу-рга, коон карачым!

Ол кызылтан турар апаарга, Ковронтан Москваже шил-чир дээшкен, ында ону бир-ле онза таварыга манан турар шити эмпилер бир хун динчаты-канар. Ол эш-өөрүнү арыш-тырайында хуурунугу көргө-ткөн, Монгуш кайган болган-лаан. Шынал-ла Москвага по-дөл-биле чедирин келген, гоститалга чыгырып каан, үр болбаанда, баштай узуг лейте-нант Байскалан бо чедип кел-ген. Калы төрөн алышкылар ишкнш кужактажыкан. «Бичин манай — дээш, демзин үзе чүгүргөн деп болза-ла, Салчек Калбак-Хорсоров, ма-дор Кечал-оолду эдертти ал-ган бо кирип келген. Өөрүш-

кү-даа эрний ашкан! Эмнен турган эмчилеринге, оон бо-дунга генерал-лейтенант белек-селек тысып пат болган!

М. К. Докитин бодунун Төрөнү черинге эеп кээп турда (1945 чылдың күзү), кады фронт чораш оорү шагда-ла социалым тургуушкунуну табын фронтунда беразени-кей ажалдан турган.

НАМАДАРЫН ТАЙБЫН КЕЗИНДЕН

Ол шериг хуээгезинден шуут хостаттырган, инвадан чанып келсе-да, тайбың күш-аымыга чүгээ хире-шнээ-биле эвес, бүрүн бердинип киржи-рин шитирлеп алган. Партиянын дайымын ол шитирин ам-даа үзүктөлчөк уламчыланышан деп бүүр-редиг чууаалап болур. Хоочун фронтту, хей чыл ста-жыт малчы, хой уругун эрге-лиг адаш. «Ак-Туру» совхоз-тун Кызыл-Датга столовалы-нын ажалында. Айы-оол Шында-ооло-биле ийилзэн олар тос уругун ада-нези, Уругларынын дорт элээзин элээзин адын сымпайн Төрөнү чүртүгө күш-ажыты үзүн кирип турар: узуг кы-зыл Раиса Монгушевна Кы-зыл-Датга — партия ажалда-чызы, дээди эртемни, Михаил, Партизан, Маалды-оол алыш-кылар — совхозтун механизаторлары, а оскеринин куп-ажымы орунун эгелзери ша-ла-ла элек — шкочалылар, эң бичези — Жанна беш харлаан. Коммунист Монгуш Докитин дайын араатан-биле өзгөчө с-гержин алышкыга-даа, күш-ажымы демиселе-даа мурун-ку одурууна түмөзү дээрини чыныга таварылаага бадыйкан, оон узуг кызы Раиса Суге-Маалдынын дикрай каапса чет-

чир. «Фронтунан келген дораш аамынчы хошу шарымыг бо-ду-ла ажалдан эгелзег берге-нин билер мен. Кохоз тургу-тунары белек ол инек кадарга берген».

Нинтин дээш оңча-мен-ди острун бээр деп кызыл чорааш, тайбың хуиерде-ле улуска олуртуп ала чаксан чери безин бар. Аалга чакса-кан хоку чыдыра, бир дүе коданга оор кирген. Ойт-кыйт дээр кайжы арамды ооруну берзизи ону тас колдукче би-жектээш. Мооран кижини өл-гөн деп бодааш, караңгыда каалкан барып-тылар. Ог даштынга хонган. Огу Ми-хила (менден бичези) тавары-ла болуп чедип келерге, адазы даштын чүгээ ишти тынмыч чыткан.

Арай боорда автомашина тып алган, боду чорудуп, ада-зы кабинетка сымсыл олурт-кып, бир талакы хоу-биле тууап чораша. Чаа-Холге че-дирген. Эмчилер: «Өлгөн кижиге эккелген» дээш, безин көр-бөз-дөө. Маргыжып пат бол-ган. Орта таварыла болуп ду-га берген дайымы-биле эмгелжип туруп, эмчиге көр-гүскөн. Оон Кызылдан эмчи келдирткен. Эддеп салымны кижиге! Ачамын чүгээ оңгар-ган, демсери чыгырып бе-зин 3-4 ай негеттинген болгай.

Нини болуктун дайын ин-валдан, пенсиязы-даа шыраар, уруг-дары-даа утаткан. Ол хиредде ачам ажык чок алаа олуртунмас чыгып кижиге.

Совет шитиле М. К. Докитин ишкнш, шак-ла ишдыг, бажыг тура-сорукуг кижиге-дерде тургустунган. Оон бижым, күштүг мынд.

Окан-оол НАМЧЫЛАК.

С Е М И Н А Р Л А Р

Барыш-Хемчик районун агитаторларын болган политформаторларын семинарларын чер-черде эрттирип турар. Ий-диг семинарлар «Дөң-Терезин», «Шекпээр» совхозтарга болуп эрткелзөн.

«Хемчик» болган «Дөң-Терезин» совхозтарга болган семинарларга «Политмассалыг ажалын соругалары» деп лекцияны СЭПБ районуну

инструктору У. Дутержа, делегей байдалын дугайында лекцияны районун узусу контроль комитетини даргаам В. Чалыма номчтаан.

Ук семинарларга парток секретарлары Б. Монгуш, М. Сарылар олар агитаторларын болган Пропагандистияны ажалын узам иделкейждерин дугайында чууаалашкан.

Е. АНН

ГАЗТЫҢ АЙЫЛ ЧОК ЧОРУУН САГЫҢАР

Алгы үедде газты ажыглаарын айыл чок чорунун талазы-биле пропагандалыг шалычы айм чорун турар. Мооң-биле холбаштыр хама-аылар газтын айыл чок чоруун сагырычыга дичээтпейн салыры чууга. Газты ажы-лаарынын айыл чок чоруун дүрүмнүн хажылар таварыла-лар ам-даа бар. Шах айылдыг таарыма чок чоруктарын чайлар дээш Тыва газтын ажыкчалкыры база узуг куженишкнши үндүрүп турар.

Чамык бажыларын, элери газ приборларын оуду кысып каан, ону хайгарал чок артыгар азы оун бичи уругларга чыгып каар чоруктар бар. Чамык, Кызылдан Кочетов кудумчузуна № 62 бажынын 2-ти квартиранын ээзи ажылдадыр беш харлыг уругга чыгып каан. Бичин уруг кудумчуже үгерде эжиян хаай илерге, оозу шоочаланы берген. Чүгээ милициянын дуузы-биле ооза-он-дак чайладыр бригада ол квартираже кирип, газты өжүрер аргалык болган.

Газ плиталарын хайгарал чок артыгарын айылдыг. Ада хайлдарын каан сут сооптан, сава шитиде чүгү-дөр хуокталып болур. Ол иш-кнш хайыгарал чок газтын оуду өжүрүп, квартира шитиде газ тарай берип болур. Бажы шитини 1,6 хуузу-ла газталырга бичин ол кымы-канында чыгышыкын үгүн болур.

Ындыг турбуже чамдык кижилер оон айымын ам-даа чедир билбей турар таварыла-лар бар. Чижээ, Кызылдан Шетипкин-Кравченко кудумчу-

зуна № 73 бажынын 22-ти квартиранында Фралковтар, Кочетов кудумчузуна № 145 бажынын 30 дуугар квартиранында Ворошиновтар газ плиталарын оуду кымы-кап, бажыларын эң каан-канылар. Оон түшелдиде ха-йыгарал чок хуокталдыр кы-кан. Титов кудумчузуна № 15 бажынын 33-ку квартиранын ээзи Кочетов кудумчузуна № 95 бажынын 27-ти квартиранын, Тагарин кудумчу-зуна № 6 бажынын 12-ти квартиранын ээлери газ дамчылар хоолаларга хед-дир багалп турганар. Газ-тын айыл чок чорунун дү-рүмүн хажыдып, газ плита-ларын кырына хел кирга-дар чоруктар бар. Ол хетер кызы берип, а хедир багал-лар чорук газ дамчылар хоола-ларын ээриндерин үрөп бо-лур дээрин хамаагылар бил-е чөгүр.

Ноябрь айнын шитиде чо-руудар бо шалычы ай-биле холбаштыр газтын айыл чок чорун сагырычыга хамааты буртуз иделкейгн киржир болза экп.

Профилактика — слесары-лары бажында берип, плиталарын болган ажалы колхозла-рын ишкнш ажыкчаларын тай-лаптыр бээрлер, газ дугайында кинофильмин киноэкра-ндардан көрүп болур.

Хамаатылар газты ажы-лаарынын дүрүмнүн, сүме-лерин ханизи-биле билип ап, ону сагыр ужуруг. Ону са-гырыгы газ приборларын айыл чокка ажылдадыр калдыр болган аям-бүрү айыл-халатын чайладыр.

В. ГАРМАШОВА, «Тыва газты» техник кабинет эргелекчи.

НИИТИНИҢ КУЖУ-БИЛЕ

Эки туранын узусу аржы-наларынын ажалын узам эккел-дир хемчелер дугайында СЭКТИК-НК-ны болган ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин доктаалы удурууга болду-руп. Тес-Хем районунда ажы-агыйлары, буадыруулары, ал-бай-организациялар ажылдан турар.

Хой-ниитини активчелерин, ажыл-агыйларын, буадыруу-ларын муракчыларын аржы-нага хуээш ап, чер-черде узусу аржына бөлүктөрүн чарыт, ажылды удуруу район шитин тургустунган.

Партиянын болган чыак-таң ол чууга документи-нин районунда ажыл-ишчилерине таныштырып пропагандала-ларын партия, совет органдары узам күштелерин турар. Хой-ниитини корум-чурумун үрээр, хуулганылар, оорлар болган өскө-даа үгүлгелер кылдыр чорутуу соогу үедде районга эвээжэн. Самгалдай суурда, «Тес-Хем» совхозта узусу аржыналарынын ажалы экп билчале-даа «Чоду-раа», «Ак-Эрик» колхозтар, «О-Шына» совхоз ишкнш чамдык ажыл-агыйларга аржы-наларынын дежурыйлар графичин кылган азы алган боордан өскө херек кырында доктаамал дежурыйлашкнш чорутпайн турар. Илтигия соогу үедде «О. Шына» сов-хозта кем-херек үгүлгелерин-киштери болтулаан.

Нинитилеге ажыктыг ажал кылбас, арагалар, өскөнү күжү-биле амилдээр, корум-чурум үрөп чорутуу кижилер ам-лаа бар. Көдө Советтерин хуускомнары, партия органи-зациялары бо талазы-биле бөг-түт хемчелерин алары негет-тинип турар.

Ч. ДАЖЫБАА, райүүсконун ниити кылдык эргелекчи.

ЧАШТАРНЫҢ КАДЫ ДЭЭШ

Алгы үедде медицина хал-дамынын аарыларга үдүр анын-бүрү вакциналарын ажыгалап турар. Вакцина бүр-үзү чүгээ чыгыс ол аарыга үдүр дээштик. Чижээ, гриппке үдүр вакцинга чүгээ грипптен, улаанутка үдүр вакцинга ула-ануттан камгалап тарышкыны өрткөн кижилерин камга-лап шыдаар.

Оларын ажыглааш баш уду-ру тарышкынын узуг-даа, биче-даа кижилерге чедипкини-биле кылдып турар. Илтигия бичин уруг бүтүдөн ой-шаан-да тарып, халдамын аары-лардан баш удуу камгалап тур-ар.

Бистан чуртувуста бичин чаштар бүтүдөн бир хар чет-келек тура, халдамын чеди аарыга үдүр камгалап тарышкынын ыяал-ла эртер. Ол дээрге туберкулез, полиоме-лит, дифтерия, коклюш, ть-тар аарыг, улаанут, бижар-ду-ма мышак аарылар-дыр. Тарышкынын дээш снрара-дан дээш азыл үзе эртерге-ле, чыгыс аарыга уду тарышкы-нын каан ууда катанат.

Ындыг тарышкынынын амилте пункттары ону уруг-ларын чурттан турар черин айы-биле кылдып турар. Эмчилер бр ажылды чедипки-нин чорударга чер-черде херекчелер чөвүлелерине, кызыл крестин болган актив-чилерин дуузынга дамыр. Бо талазы-биле тайлыбыр ажы-лын чон ортузунга хун бүрү чорудары чууга болуп турар.

Ындыг турбуже Узуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Таңды, Өвүр рай-онпарында малчынар орту-зунга тайлыбыр ажыды чогуу-р дөңгөлө чөтөйп турарын чу-гаалаа чогуур.

Ада-не бүрүз уругуларын калдыкшымынча кичээгейип

салып, уруг бүрүзү камгалап тарышкынын өрткөн турарын узусу херек. Эмилеге уруг-ларын ой-шаанда чедирер, эм-чилер-биле сүмележип, тарышкынын ой-шаанда кыл-дыртыр онза чууга. Уругла-рынга тарышкынын кылганда ону кайы айнын, каштын ху-нундө, кандыг аарыга үдүр тарышкынын, эмчиге каан бажыг тускай кыдырашка демделеп алары артык эвес.

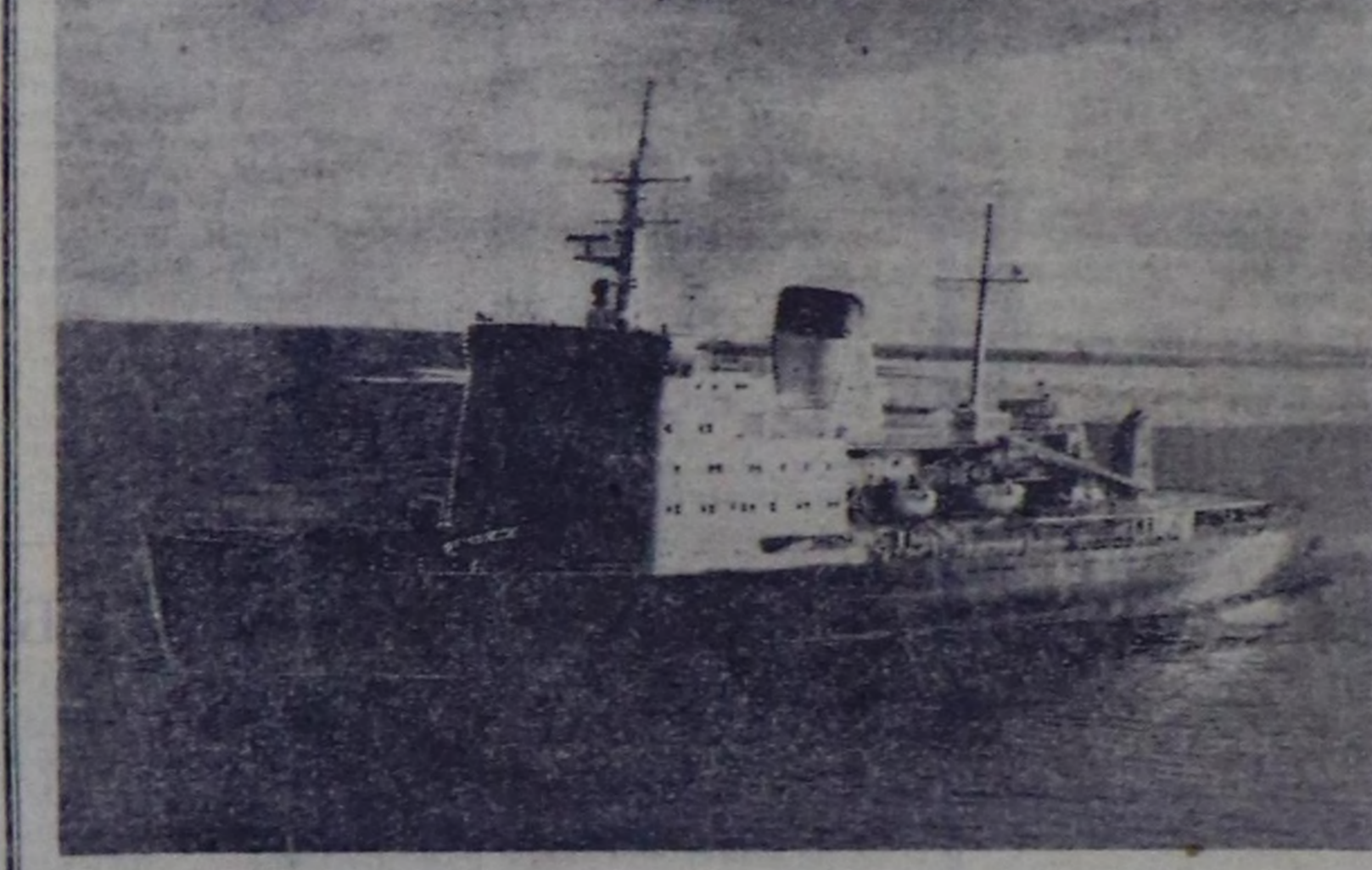
Чамдык ада-нелер бир чер-де өскөр көпкөңдө шкода на-зыны чөтөп болган школы уругуларын эмч тарышкы-нын эртегини талазы-биле ушта бажылыгы албайн ту-рарлар. Ийдыг ада-нелер чаа черге барган эмчиге уругла-рын ай-айы-биле чедирбес, тарышкынын кылдыртырынын үе-лерин эрттирип таварыла-лар бар. Талдынын «Тынале-ге», «Шамбалыг» совхозтары-нын суурларында болган өскө-де-да чамдык районнарда ада-нелер эмилеге келген уруг-ларынга картонка биждерде чыгыс уругта ийи-үн ат бижидип, оларын түртүгүнөн чыгып, айып дуза келбече чуугаалап, уругуларын эмчиге кирер документтерин буадыр таварылагалар база бар.

Тарышкынын кылдырда эмчилер уругуларын ат, фамилиянын тодардыр дөш хой, фамилиянын эрттирип турарынын журуу мынд.

Мындыг чоруктарын болду-рас дээш ада-не бүрүзү эмчи-лерге дуузалык, чаштарын калдыкшымы дээш узуг салыш-ты салыры күзөңгөп.

Д. ОЮН, республиканын сангипедстан-циянын кылдык эргелекчи.

«ЕРМАК» АЛЕДОКОЛ

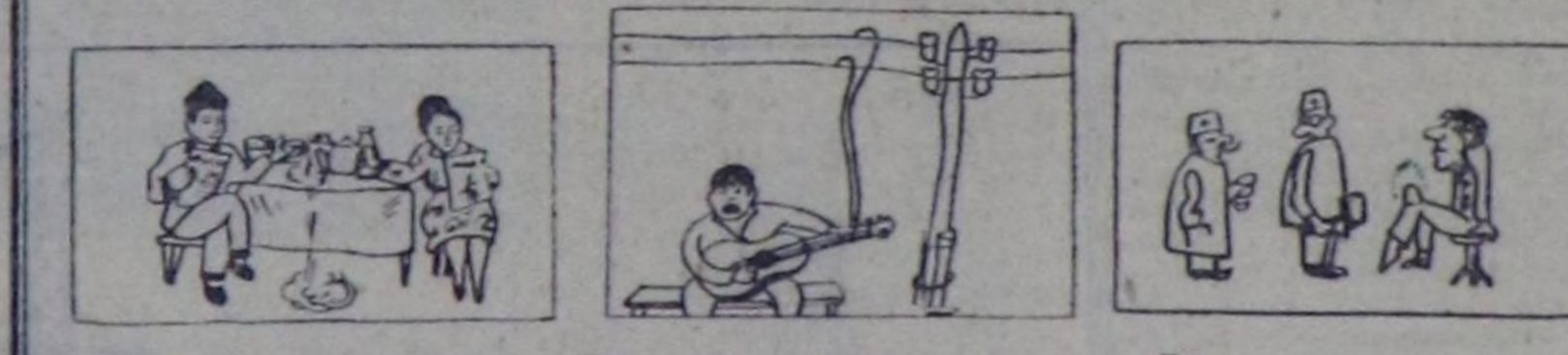
Ам дизель-электри күжү-биле дош чара-рыга делегейде эң күчүгү боу берген. «Ермак» дээр чаа совет судно 1974 чылды олуртуп эгезинде Соңгу чүктүн даай дожуи кекиндат баштайгы бир боду суднолары баштап алган, орук ишен бээр.

Дош бузар совет флотка чоокку үедө ба-за мындыг ийи судно немержир. ЧУРУКТА: дош бузар «Ермак» судно Соңгу чүктө.

бараан болур клуб, спортзал, фин чунар-бажыг, эштер сугуат бассейн бар. Дош чар-ар ол суднону Ыракы Чөөн чүктүн паравоздузюнга берген. Кызыл доштуг даайга чорутуу суднолары ол болган алган, орук ишен бээр.

В. КУРНОСОВТУҢ ФОТОУ, ПМА.

ЧУРУКЧУНУҢ ХУЛУМЗУРУУ

— Каям, шайдан кудуудам, Халап болган «Дивано»-дур. — Аянап тут ке, кудуп берейн. Аажок чараш платё-дыр.

Кандыг-даа чер болганга Гитаранын кожул аар мен, Чажам дивес ойноп бээр мен, Чыгыс мени сонуурганар.

— Дискет орта домнаарымга Диян безин кижыраар-дыр, Ийдыг-даа бол берзип Ыж бижып кижидир ои.

ДЕКАБРЬДА ҮНҮП ЭГЕЛЭЭР

Партияны губерния комитеттерине, губерналарда онзагы комиссарга. Назиялар алган Россиянын аштаан чоуга дуузаларындай отба-дан-дыр. Мун-мун аштаан кижилер релюсю эрге-чагыр-га оларын аш-чуттан камгалап апарына бүүрөн турар. Америка биле Канада таразын чү-ле адамыга садарын чөпшөр-решкен. Баязаттардан хураган аарынын болган өрткө-чөшөп херекселерин Москваже чорударын дүрдөдериин дууза-дым Чыгыс-лаа хун оозала-дып болбас.

Шах мында телеграммаларын 1920 чылаа Волгага узуг аш-чут үгелде Бүтү-россиянын Оң Комиссиянын даргаам Ф. Шершневич чоруткан. Ол дугаалаа күдүсүр дээш курту-тун муруну чүгүдө бир узуг хоорайнын чедиптерини бер-ге, ооза-ондактыг демиселинин дугайында «Мосфильм» студия-ны «Боттарынынга» — хары, хары узуска — «ондук» деп кинозуна көргүскөн. Никита Ми-халков кол рольларын бирээ-тин күүсетиптикан, кинону тур-густун. Юрий Богатырев, Ана-толий Солоничин, Николай За-сускин, Константин Райкин бол-

ган өскө-даа артистер кинода ойноп турар.

Довженко атыг студияга режиссер Е. Шершневичтин тургустаны «Чингизтин чаңы» деп кино Ю. Милотинич оне-реттамыга үгүлгелеттин. Кинода көргүскөн болушкуну-лар Латин Американын чур-тарыннн бирээнде болуп тур-ар. Дерт дөңгүл студент Ев-ропага бодур аныктар фести-валычы бээр деп шитирлеп алыр. Орта үедде айна ажал-дан алары-биле концерт белек-кеп алгаш хоорай-суурлар ке-лип чоруп бээр. Оларын бө-лүү шах мындагы Сан-Лорен-то деп хоорайжыгышка кээр. Хоорайнын төп шөлүнге кон-серватория студентини, чараш кичи Чанитайыч ирлал, ойнаа-шынын соонда «Ким хой ак-ша-тегерек кийер болду», ол кижиге Чанитайыч эилетч ча-нын, ойнаашкынын чедип аар — деп, баштап чараладан ха-мык халлап эгелээр. Арага са-дышыны эвэн, хоорай чыгар-гына кандидат, дээрчи Чезаре бүдүн чүс акша салыптарга

каткы-хес, оон-тоглаа дораш чедер. Чанитайыч дүгдешкени Пабло турармык дээрини мө-рөп-шоиче кыйгарар. Ол орта студенттерин хоорай чыгар-гына кандидатка кыжыган дээш кара-бажылып каар. Чанитайыч тыямыннн бале бүгү чүе студенттерге таварыча-лы бооп доостур.

Бры-жөгүм, оон-тоглаа, каткы-хөгте аныктар Андрей Эшпайыч дөй-хөй театрларда үнүп турар суратлыг оперетта-нын баугар М. Горький атыг киностудияга «Экранын сым-дык» деп кинону база таллап көөр. Кинону Владимир Горь-кий тургустан. Кол рольдары-нда суратлыг актёрлар В. Кра-сылева, М. Пугачкин, С. Кра-сылев, А. Лазарев база Мос-квалын Малай Бронялаа ишкнш театрынын анык актёру В. Смедкова ойноп турар. А база бир кинокомедияны «Мосфильм» студияга «Соңгу чүктүн расолокы» деп кино-комедия алыгы Тонянын күе-лини бүткенинин дугайында тоолуругу чууга. Ыракы Соң-гу чүктө балкычлар суурууну чурттакчымак областын бот-тынныгар уран чүзү көрүлдө-

жунн тилекчелер ачаар. Ол дээш наймысалады тышын ан-самблени ойнаары-биле шы-ла-галдаа чалдыр Тонянын ача-ны тышын амыралдык ажал-чүр деп санапас болгаш урун чорутпайн турар бээр. Пат боорда аалында Москва-же дугурунап чоруй баар. Орта шылагалда ачыларын каттырыгы тышын күү-сеткеш, чүгө көрүчүдөрүн эвс, а харын комиссия кел-гүтүнерин, ансамблдин дүр-үгүчүзүн кайгылап, ансамбл-дин бир кол тышынчы апар. Тонянын ролон Москванын са-тира театрынын артист Люд-мила Гварилова ойноп.

Уругуларга болган аныктар-га фильмдерин М. Горький атыг Тел студиянын «Мени узуг кижин деп санаар» деп кинону ажалдын аныктарга тургустактан. 15 харыг Костя Авдонин профтехучилище лоо-шак заводка ажалдан чедип чыккан. Ажалдын бир-ле дүгүн тышын коллективтин хурун-тушын чаалап ал, ажалдын Пасечниктин уруу Галя-биле тыншып алыр. Ол арзында кылдымыз ток мастер Миль-ников шөлөдөн эеп кээр. Оон

ат-алдары Костянын караан «авакыткы» коллективтен хоор-ар. Бир-ле каттап Мильников өскө кижонин чыгаргыч са-нызын Костянын кайдыр кы-рер дей бээр. Ол орта Костя Мильниковтун кандыг «мастер» бооп турарын билип каан-тар.

«Дымаажак оранынын аб-локтары» деп дөңгө экранын кино эмгы кайдыктыг дө-дөгейин «авакы» чыгаргычы дугайында хоозун чууганы сойгалап турар. Кинода эрте-дир бурунгу (2400 чыл бурун-га чурттан чораш) узуг угаанын Соколат, 30 чыл бу-рунгар дайыга өлүрткөн солдат В. Шалезин болган кынаар чок дээр. Ук болуш-кунулар бо хушун амыралы-кылар бар.

Режиссер Дуклаво Мил-таалык «Савка болган Ван-цети» деп коллектив кинозу делегейин кино уран күчүлдө-онзага болушкуну. АКШ-тын ажалдын шим-чезининин төгүзүлдө делегейин дүвүр-еткөө болушкуну олган хе-вээр кылдыр тургустанын ка-палтыг делегейин мөзүзүн ылаптыг көргүзүп турар. ГДР-нын кинематографтары-

нын «Чүгө-даа торулбайн» деп кинозу немер болгаш бүгү делегейин ажалын шычези-кинини сугарып удуручуузу, Германияны Коммунисттер партиясынын тургуушкуну-рун бирээш Карл Либкнехти-ге турсактааткан. Кинода бо-дуушкунар Карл Либкнехти-нин революсю ажал-чоруула-газы дээш ийи чыл кара-бажы-кыга орташ, хосталганыдан эге-дээр. Берлиндин пролетарыды баштыгынын байрададыг ут-кун аар. Либкнеч демиселе торбан кирер. Чуртка револю-ция ооскуп үнер. 1918 чылдын ноябрь 9-та Советалисттер Рес-публика чарлатканын. Илтига-ла-даа буржуазиянык болган кайзерин шеритип күжү улуг.

Кудумчу тулушкуну ады хун үгүчүлдөк кээр. Буру-жузун ажалдын алгыны хан-шын ажалын алгыны каар. Карл Либкнеч, Роза Люксембург ол демиселе адуруп каан. Ил-тига-лаа оларын «Чүгө-лаа торулбайн» демсележир» деп кайгытары немер коммунистер-нин чүркеттерине, ажал-хе-вээр мынче чуртлаар.

Л. КАБАКОВА.